

סופר עגנון
הבולט והחשוב

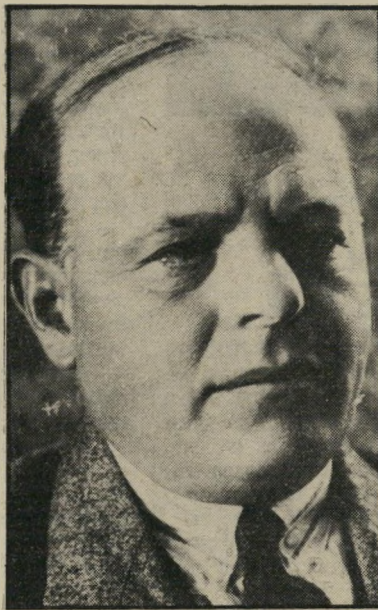
מהפכה מופלאה, מתוך שורשי סיפורת ההשכלה. תחת הכותרת 'זאנר ואנטי-זאנר' בארץ-ישראל סוקר שקד צירות של משה סמילנסקי, נחמה פוחצ'בסקי, מאיר וילקנסקי, יצחק לואידור, י' שמו, יהודה בורלא, יעקוב הורגין, א' אריאלי-אורלוף, דוב קמחי, א' ראובני.

הפרק הצומת או הפה תהי השכינה שורה: מוקדש לבולט ולחשוב כסופרים שכתבו ויצרו בארץ, שיי עגנון. שקד מתמצת בפרק זה התייחסויות קודמות שלו לבחינת כתיבי עגנון, תוך מיון ענייני ותמציתי, ובכחינת הפואטיקה של עגנון, הרומאנים שלו, הנובלות והסיפורים הקצרים.

בפרק האחרון לבנות ולהיבנות שולף שקד גלריה שלמה של סופרים נשכחים, ביניהם עזרא המנחם, יעקוב הריאבן, ישראל זרחי, אביגדור המאירי, יוסף אריבא, יהודה יערי, יצחק שנהר, יהושוע ברייזוסף (ראה: מקור) ואחרים, שהטביעו את חותמם על תיאור השלב השני של הציונות, על שלב ההתבססות התרבותית של העברית בארץ ישראל.

ערכית ביותר היא נקודת-המוצא של שקד, הנמנעת מלבחון את הסיפורת העברית במדרים של איכות, אולם בודקת את המרכיבים האנושיים של סיפורת זו, על סוגי ההתארגנויות הקבוצתיות ועל מידות הערכים של כותבים אלה.

דוגמה לניסוחיו של שקד נמצאת בהצגתו של אביגדור המאירי, תחת הכותרת אביגדור המאירי - בוהמיץ ציוני, שעליו כותב שקד בסיפורו: אביגדור המאירי הוא מן הדמויות הספגניות בסיפורת העברית שבין שתי מילחמות-העולם. משורר, פיומנאי, מנהל תיאטרון סאטירי, המצליף בשער בתריבים

מספר ביאליק
בסיס ראשוני

במימסד הסיפורותי בכתבה-העית הפרטו שלו. המחר. הוא שנוא-נפשם של אבות המימסד, אף-על-פי שאין בידם להתעלם ממנו. הוא רואה עצמו ממקורביו של ביאליק ומעדיפו על אנשי בתובים הקמים עליו.

בוהמיץ זה, שבומני היה מקורב לימין הציוני, קיבל על עצמו בגלוי ובמובלע את ערכי תנועת-הספרות. הוא החל כמספר פמיר דוקומנטרי. יצירותיו הראשונות הן סיפורים רומנטיים מופלאים על העם היהודי במילחמת-העולם הראשונה. תחת שמים אדומים (תרפ"ד), קשת יעקוב (תרפ"ז), אחר-כך כתב שני רומאנים שבהם עלה בידו לתאר (בעזרת ברירה מעניינת של נתונים) את חזיונותו של קצין עברי במלחמה (השיגעון הגדול, תר"ץ) ובשבי (בגידתו של משה, תרצ"ב).

לא הלפו שנים רבות והוא כתב גם רומאן-התיישבות אידאולוגי (תתנבה, תרצ"ד). ברומאן זה שוב אין פנוי לברירה אישית (שמקורה בחוויה אישית) אלא לברירה סטריאוטיפית.

השוני בין הרומאנים הוא השוני שבין רומאן נאטוראליסטי, המבוסס על עקרונות ברירה מעניינים, ובין רומאן שהמסר הוא שקיבוע בו את עקרונות-הברירה.

כמו: מדיאה, אנדרומאכה, בני-הראקלס, בנות טרויה, אלקטרה, איפיגניה בטאוריס, איפיגניה באוליס, באקחאי ומחוזות נוספים. כן בוחן וסוקר שפיגל גם את הדרמות הסאטיריות של אופרס, תוך הבאת מיפרטי הטקסט שלו. בדיברי הקדמתו כותב פרופסור שפיגל, בין השאר: אכן, הטרגדיה היוונית היא יצירת-הנצח של הרוח היוונית ועדות לתיסארתה. היא יורדת לתהומות הווייתנו האנושית, ונושאה מרובי-הפנים ממוקדים בנושא האחד והוא המצוקה האנושית. רומה שבמצוקה האנושית, המאפיינת את החוויה-הישראלית, נכון ל-1984, עשוי העיון בתולדות הטרגדיה היוונית לא להביא מזור כלשהו לקורא, אך להעניק לו את מימד הזמן, ההיסטוריה והעומק של הטרגדיות הישראליות קטנות שלו.

תולדות הטרגדיה היוונית הוא מאותם ספרים, שהעיון בהם עשוי לשמור על שפיות וצלילות דעת, כימים שאלה אינם מאפיינים את החברה הסובבת.

עיון

שורשים ומהפכה

פרופסור גרשון שקד עוסק, מזה שנים אחרות, בניסיון לתמצת את המהלך הסיפורתי המופלא של הסיפורת העברית, מ-1880 עד 1980.

פרי ראשון למאמצו של שקד היה הכרך הראשון של הסיפורת העברית - בגולה (*), שבחן, סיקר ותימצת את מהלכי יצירת התשתית של הסיפורת העברית החדשה, דרך מנדלי מוכר ספרים, דויד פרישמן, י"ל פרין, מיכה יוסף ברדיצ'בסקי, מ'ז פאירברג, א'ז רבינוביץ, א'ל בן-אביגדור, י' ברשדסקי וכלה ביוצרי הבסיס הראשוני בארץ דרך ח'ג ביאליק (המספר), שאול טשרניחובסקי, ש' בן-ציון, א'א קבק, אשר ברש, י'ח ברנר, גרשון שופמן, א'ז גנסי, דבורה בארון ועוד רבים אחרים - שהם הבסיס לאותה מהפכה מופלאה, שנמהלכה נוצקו הבסיסים לסיפורת עברית ערכית.

כימים אלה ראה-אור כרך שני, הסיפורת העברית - בארץ ובתפוצה (**), המתייחס לתקופה של התבססות ארץ-ישראל כמרכז של הסיפורת העברית בתקופה שבין שתי מילחמות-העולם, ומעט קודם.

חוקר שקד
מלכודת הספר השלישי

גרשון שקד מביא תמציות של המהלכים הסיפורתיים יצירתיים, שהביאו לפרוץ אותה

(*) גרשון שקד - הסיפורת העברית - א. בגולה; הוצאת כתר + הקיבוץ המאוחד (כריכה רכה).

(**) גרשון שקד - הסיפורת העברית - ב. בארץ ובתפוצה; הוצאת כתר + הקיבוץ המאוחד; 455 עמודים (כריכה רכה).

בהמשך דרכו ניסה ידו ברומאן היסטורי אידאולוגי (סדרו של סוקראטס, תש"ז) וברומאן קרוב ביותר אל מדע-בידיוני (המשיח הלבן, תש"ח). כן אין לספוח על ספר סיפורים מאוחר (בין לילה ללילה, 1944) וכמה ברכים נוספים של פרוזה דוקומנטרית.

ספר זה של שקד מעניק לקורא את מימד העומק של ההתרחשויות בסיפורת העברית, שבין שתי מילחמות-העולם, באופן קריא, ולא מדעי או עיוני מדי, מימד העשוי להבהיר לקורא כדומנו, לא מעט משאלות-היסוד של הסיפורת הישית ראלית בהווה הנוכחי שלה.

מעניין ומסקרן להתמין לספר השלישי והאחרון בסדרה, העומד בין השאר, להתמודד עם כמה משאלות-היסוד העכשוויות של הסיפורת הישראלית החדשה, ומסקרן עשרת מונים, אם יעמוד לו לגרשון שקד, הכוח, לבחון בעיניים אויביקטיביות, עם פרספקטיבה, את הערכיות האמיתית של תופעות שונות בסיפורת הישית ראלית.

בינתיים, ספר זה מומלץ ביותר.

שירה

הריקנות

המשורר אברהם בן-יצחק (סונה), הנחי שב אחד מהמעולים שבמשוררים הארץ-ישראליים, לא פירסם בימיהיו אלא שניים-עשר שירים בלבד, שהנווד בהם הוא אשרי הזורעים ולא יקצורו.

מופת-שירי זה של בן-יצחק לא הגיע מן הסתם לאוזניו של החרון דודו ברק, שפירסם בימים אלה קובץ שירים, החמישי בתוך שש שנים.

ברק, שהחל את הקריירה שלו כמחבר תמלילים ללהקות-צבאיות ולזמרים, פירסם בשנת 1978 את קובץ שיריו הראשון איש הבשר - איש החלב(*) - קובץ שהיה בו קסם מלא הבטחה של משורר צעיר.

אלא שארבעת קובצי-השירה, שאותם פירסם ברק מאז ועד היום, לא מימשו את התקווה.

כימים אלה ראה-אור קובץ שיריו החמישי של דודו ברק, תחת הכותרת אימת הריק(**), כלי-כולו הוא מקבילה שירית לקובץ שיריו הראשון - מקבילה של חזרות מייגעות על פגנט שירי, שהפך לנדרוש.

כבר בשיר הפתיחה חושף ברק את בעיית המשורר שלו: הימלא שירה הימלא: / אשכך כבדים ניטענים זרמם, / בתום עת הנזיר... אחרי שהקורא הבין שאשכיו של ברק מלאו שירה, הוא מספר לקוראיו על "חמאת האושר" המצויה במוח העצמות, ועוד דימויים נוללים.

שירתו של ברק נאגרת גם במקומות אחרים.

(*) דודו ברק - איש החלב - איש הבשר; הוצאת הקיבוץ המאוחד.

(**) דודו ברק - אימת הריק; הוצאת אלף, 63 עמודים (כריכה רכה).

משורר יונתן
מתאה שירית וחנופה

כשירים בקצה המילחמה, תחת הכותרת ויחי, המוקדשת לגוני הרניק ולאמו רעיה, מפגין ברק גראפומניה בנוסח שלי: פתע קול ישמע ויאמר לי: בעת / קום וחקף את ראשך - אל האוסף הבטר. / ואקום והנה רואות שתי עיני - / חי ליבי, / חי נפשי, / חי חיי. ממש ביאליק של המגאלומאנים.

כאיהו ספר-עזר למשוררים ברק קרא, מן הסתם, שעל משוררים לכתוב מחאות שיריות העוסקות בפשעים נגד האנושות. לכן חיבר את חריותו וידך וידך בדם, בעיקבות הטבח בצברה ושאתילא. חריותו שכמותה ראויה אולי לאריק שרון ולרפאל איתן. והלאה נמשכת האפופיאה העצובה של ברק ומגיעה לבעיסבות רצח אמיל גרינווייג, ולשיר-חנופה לנתן יונתן.

לא הייתי מתייחס לקובץ זה אילו לא היה מסמל תופעה חולנית בשירה-הישראלית: אדם שהיה לו מעט כישרון בקובץ הבכורה שלו, כישרון ההולך ומתמעט מקובץ לקובץ.